
КОРПУСНО-ЖАНРОВИЙ ДИСТРИБУТИВНИЙ АНАЛІЗ АНГЛІЙСЬКОЇ ІДІОМАТИКИ (НА ПРИКЛАДІ ІДІОМ НА ПОЗНАЧЕННЯ КРИТИКИ, КОРУПЦІЇ ТА ВЛАДИ)

Ковалюк Ю. В.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-704-8-12>

ВСТУП

Актуальність поточної праці зумовлена потребою в системному дослідженні ідіоматичного фонду англійської мови у її британській та американській лінгвокультурних традиціях з опертям на емпіричну базу електронних корпусів. Застосований підхід спрямований на з'ясування взаємозв'язку між мовними одиницями та ментальними, соціокультурними й комунікативними процесами – проблеми, що залишається предметом наукових дискусій. Аналітичною одиницею дослідження є ідіоматичний простір, структурований за ієрархічним принципом: від загального масиву англійської ідіоматики шляхом дедукції виокремлюються родові семантичні категорії (гіперонімічні кластери), які, зі свого боку, диференціюються на видові підкатегорії – ідіомо-семантичні групи (ISG). Ідіоматичний простір визначається як «сукупність корпусно локалізованих і дискурсно актуалізованих, переважно метафоричних, значень усталених мовних висловів, що виникли на тлі соціокультурних і комунікативно-прагматичних чинників»¹.

Методологічною основою слугує триєдина аналітична концепція, що поєднує власне мовний, корпусний та дискурсний виміри аналізу. Така модель ґрунтується на синтезі положень структурної лінгвістики (Р. Якобсон, М. Халлідей, Ч. Фірт та ін.) та когнітивно-комунікативного напрямку (Дж. Лакофф, Ж. Фоконьє, С. Жаботинська та ін.), водночас розширюючи дослідницький горизонт у бік поліпарадигмальних студій. Запропонований Дж. Сінклером «принцип ідіоматичності» (*idiom*

¹ Ковалюк Ю. В. Ідіоматичний простір сучасного британського та американського варіантів англійської мови : дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.04. Львів, 2026. С. 45.

principle) дав змогу пов'язати сутність сталих висловів із ідеєю мовного вибору, внаслідок чого було закладено підвалини сучасної корпусно-базованої та корпусно-керованої ідіоматики². У працях М. Стаббса міркування Дж. Сінклера були розвинені в теорію «розширених одиниць значення» (*extended units of meaning*) та повторюваних структур у дискурсі³. У працях Д. Байбера і колег у рамках багатовимірної моделі реєстрового аналізу доведено принципову взаємну залежність між частотними характеристиками мовних одиниць і жанрово-комунікативним середовищем їхнього функціонування⁴, ⁵. Вибір корпусів COCA і BNC як основних емпіричних джерел зумовлений їхньою відносною співмірністю за обсягом слововживань, жанрово-реєстровою збалансованістю та зручних у користуванні інтерфейсу й інструментарію, розроблених М. Дейвісом⁶ та В. Брежіною і колегами⁷ відповідно.

Попри значну кількість праць, у яких ідіоматичні одиниці вивчаються в структурно-семантичному та лінгвокогнітивному ракурсах, корпусно-жанрова динаміка ідіоматики англійської мови у двох провідних національних варіантах англійської мови – британському й американському – залишається фрагментарно дослідженою. Саме цю лакуну, зокрема в частині лінгвальних (модус, тип і жанр дискурсу) та екстралінгвальних (стать, вік і соціальний статус мовця) параметрів диференціації, покликано заповнити це дослідження на основі міжваріантного аналізу ICG CRITICISM, CORRUPTION і POWER.

1. Корпусно-жанрова дистрибуція ICG CRITICISM

У поточному підрозділі розглядаються лінгвальні та екстралінгвальні параметри ідіом ICG CRITICISM у сучасній англійській мові. Частотні характеристики ідіом цієї ICG у двох досліджуваних варіантах відображено на рисунку 1. Ідіоми розміщено по осі X, а частотні показники з розрахунку на мільйон слововживань – по осі Y.

² Sinclair J. Corpus, concordance, collocation. Oxford / New York: Oxford University Press, 1991. 179 p.

³ Stubbs M. Words and Phrases : Corpus Studies of Lexical Semantics. Oxford : Blackwell, 2001. 288 p.

⁴ Biber D. Dimensions of Register Variation: A Cross-Linguistic Comparison. Cambridge / New York: Cambridge University Press, 1995. 448 p.

⁵ Biber D., Conrad S. Register, Genre, and Style. Cambridge / New York : Cambridge University Press, 2009. 344 p.

⁶ Davies M. The 385+ million word Corpus of Contemporary American English (1990–2008+): Design, architecture, and linguistic insights. *International Journal of Corpus Linguistics*. 2009. Vol. 14, № 2. P. 159–190. <https://doi.org/10.1075/ijcl.14.2.02dav>.

⁷ Brezina V, Platt W. #LancsBox X [Computer Software]. Lancaster University, 2025. Available at: <http://lancsbox.lancs.ac.uk>.

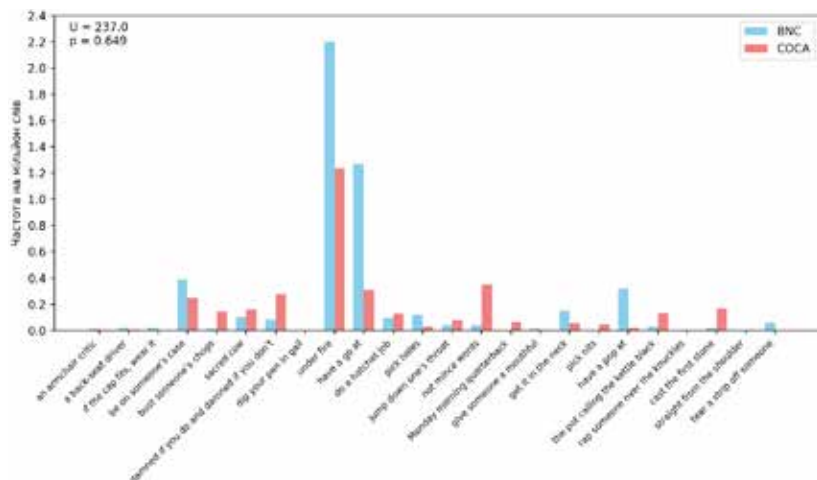

Рис. 1. Частотність ідіом ICF CRITICISM в корпусах BNC і COCA

Проілюстровані вище ідіоми використовуються для вираження критики або приниження в англомовному дискурсі. Ідіоми *have a go at* та *under fire* вирізняються як такі, що найчастіше зустрічаються в обох аналізованих корпусах, причому дані корпусу BNC демонструють значно вищі показники частотності. Це може слугувати підтвердженням більшої поширеності цього вислову саме в британській англійській мові, на відміну від американського національного варіанта. *Bust someone's chops* і *not mince words* – ідіоми, які відзначаються дещо вищою частотністю в COCA, ніж у BNC, що вказує на більш активне використання цих висловів в американській англійській мові. Ідіоми *sacred cow* властива відносно невисока частота вживання в корпусах, що може свідчити про її специфічну прагматичну релевантність. Ідіоматичні вислови типу *jump down one's throat* і *back-seat driver* вирізняються нижчими показниками частотності.

Відчутні відмінності між показниками частотності деяких ідіом у корпусах BNC і COCA вказують на лінгвокультурні особливості британського й американського національних варіантів англійської мови. Отже, ідіоми, які фігурують на рис. 1, відображають певну лінгвокультурну співвіднесеність у відповідних варіантах англійської мови⁸. Для прикладу,

⁸ Ayto J. Idioms. Encyclopedia of Language and Linguistics, 2nd ed.: Vol. 1 / ed. by K. Brown. Amsterdam / Philadelphia : Elsevier, 2006. P. 518–521.

ідіома *under fire* може вважатися ключовим маркером критичного дискурсу, що використовується в обох корпусах. У соціолінгвістичному контексті така ідіома демонструє, як мова стає інструментом для обговорення динаміки влади⁹, особливо на тлі критики з боку громадськості, наприклад:

1) *But he has **come under fire** from Labour members who claim he has previously criticised similar arrangements* [BNC₂₀₁₄].

З погляду формальності та неформальності вживання ідіоми *picks holes* і *not mince words* можна прив'язати до більш формального або дискусійного контексту, тоді як вирази *pick nits* і *tear a strip off someone* вказують на критику в більш неформальному форматі.

Іншим важливим аспектом ідіом, вказаних на рис. 1, є їхня метафоричність. Ідіоми *cast the first stone* і *give someone a mouthful* виражають критику в метафоричний спосіб, де використовуються фізичні або насильницькі образи для зображення поведінки або діяльності в абстрактних термінах. Аналізуючи частотність ідіом цієї ICG, можна стверджувати, що вони виконують різні функції в дискурсі: наприклад, пом'якшення критики у випадку *have a go at* або посилення критики через більш агресивний метафоричний образ, як-от *tear a strip off someone*.

Далі розглянемо лінгвальні фактори дистрибуції ідіом ICG CRITICISM (див. табл. 1). Наведені в таблиці дані свідчать, що в британському варіанті сучасної англійської мови ідіоми ICG CRITICISM в переважній більшості вживаються в письмовому дискурсі, однак варто зауважити, що порівняно з ICG CONFLICT і COOPERATION зросла частка усного дискурсу, тому розрив між обома типами дискурсу не є настільки вираженим, як у попередніх підрозділах праці.

Наведені вище твердження унаочнюються поданими в таблиці категоріями «типи дискурсу», в межах якої переважаючою є підкатегорія «інформативний дискурс» (3,05 випадку вживання на 1 млн слів), та «жанри письмового дискурсу», в межах якої найбільш кількісно значимими є підкатегорії «газети» (1,75), «журнали» (0,92) та «художня література та поезія» (0,51), що загалом підтверджує результати, отримані в попередніх підрозділах під час розгляду лінгвальних факторів дистрибуції ICG CONFLICT і COOPERATION. Щодо лінгвальної категорії «жанр (усний)», то єдиною підкатегорією, яка його наповнює, є «неофіційний дискурс», тоді як функціонування ідіом аналізованої ICG, як і ICG CONFLICT, не було виявлено для підкатегорій «суспільний / інституційний», «освітній / інформативний» і «діловий» дискурс.

⁹ van Dijk T. A. Discourse and Context. A Sociocognitive Approach. Cambridge / New York : Cambridge University Press, 2008. 267 p.

Таблиця 1

**Дистрибуція ідіом ICG CRITICISM у сучасній англійській мові:
лінгвальні фактори (британський варіант)**

№	Категорія дискурсу	Підкатегорія	ICG, на 1 млн слів
1	Модус	Письмовий	3,94
		Усний	0,59
2	Тип	Дискурс, обумовлений контекстом	0,59
		Усний сценаризований дискурс	0,17
		Інформативний дискурс	3,05
		Художній дискурс	0,51
3	Жанр (письмовий)	Академічна проза	0,17
		Художня література та поезія	0,51
		Драматургія та кінодискурс	0,17
		Газети	1,75
		Журнали	0,92
		Інтернет-дискурс	0,21
		Офіційні документи	0,05
4	Жанр (усний)	Суспільний / інституційний	–
		Освітній / інформативний	–
		Відпочинковий	0,59
		Діловий	–

В американському національному варіанті модус використання ідіом ICG CRITICISM, як і в британському національному варіанті, реалізується в письмовому дискурсі, на відміну від усного (див. табл. 2). Як і у випадку ICG CONFLICT, вживання ідіом ICG CRITICISM переважає в письмовому дискурсі для обох корпусів.

Це підтверджується категоріями «тип дискурсу» та «жанр дискурсу (письмовий)». Водночас у рамках категорії «жанр дискурсу (письмовий)» в абсолютному відношенні спостерігаємо відчутні розбіжності, які знаходять вираження в показниках підкатегорій «академічна проза», «художня література та поезія», «газети / новини» та «журнали», що є приблизно вдвічі вищими в BNC, окрім підкатегорії жанрів «інтернет-дискурс», для якої показники є набагато вищими в COCA. Що стосується усного дискурсу, то найпоширенішою підкатегорією для досліджуваної ICG, як і в попередньому підрозділі, є «телебачення».

Розглянемо екстралінгвальні фактори вживання ідіом ICG CRITICISM у британському й американському національних варіантах (див. табл. 3). У письмовому дискурсі британського варіанта ідіоми ICG CRITICISM приблизно вдвічі частіше використовуються авторами-чоловіками, на відміну від авторів-жінок, за даними таблиці 3. В усному дискурсі

Таблиця 2

**Дистрибуція ідіом ICG CRITICISM у сучасній англійській мові:
лінгвальні фактори (американський варіант)**

№	Категорія дискурсу	Підкатегорія	ICG, на 1 млн слів
1	Модус	Письмовий	2,22
		Усний	1,23
2	Тип	Дискурс, обумовлений контекстом	1,23
		Інформативний дискурс	1,97
		Художній дискурс	0,24
3	Жанр (письмовий)	Академічна проза	0,10
		Художня література та поезія	0,24
		Новини	0,50
		Журнали	0,41
		Інтернет-дискурс	0,94
4	Жанр (усний)	Телебачення	0,79
		Кінофільми	0,28
		Телерадіомовлення	0,14

Таблиця 3

**Дистрибуція ідіом ICG CRITICISM у сучасній англійській мові:
екстралінгвальні фактори**

№	Категорія	Підкатегорія	BNC, на 1 млн слів	COCA, на 1 млн слів
1	2	3	4	5
1	Стать автора (письмовий дискурс)	Чол.	1,51	0,29
		Жін.	0,67	0,25
2	Вік автора (письмовий дискурс)	0–14	–	–
		15–24	–	–
		25–34	0,43	0,10
		35–44	0,76	0,16
		45–59	0,65	0,26
		60+	0,23	0,13
3	Стать мовця (усний дискурс)	Чол.	0,21	0,21
		Жін.	0,38	0,15
4	Вік мовця (усний дискурс)	0–14	0,02	–
		15–24	0,20	–
		25–34	0,12	0,03
		35–44	0,07	0,10
		45–59	0,17	0,26

1	2	3	4	5
		60+	0,04	0,08
5	Соціальний клас мовця (усний дискурс)	AB	0,27	–
		C1	0,12	–
		C2	0,02	–
		DE	0,19	–

спостерігається протилежна ситуація. Дистрибутивні показники ідіом в усному жіночому дискурсі майже вдвічі перевищують їхні аналогічні показники в усному чоловічому дискурсі. У письмовому дискурсі американського варіанта в обох типах дискурсу ідіоми частіше використовуються авторами та мовцями чоловічої статі. Що стосується авторів молодшої вікової групи, то дані щодо їхнього представлення відсутні для письмового й усного модусів дискурсу в обох варіантах.

Виняток становить британський варіант, у якому вони виявилися переважаючими в розрізі всіх досліджуваних вікових груп мовців.

Щодо інших вікових характеристик, то тут також спостерігаються певні розбіжності, особливо в британському варіанті, де переважаючими є вікові групи авторів 35–44 і 45–59, тоді як в американському превалюючою є група авторів 45–59. Одержані показники розподілу ідіом ICG CRITICISM найнижчі для старшої вікової групи в обох варіантах. Доволі цікаві результати дослідження отримано для категорії «соціальний клас мовців» у британському національному варіанті, де найбільш частотна підкатегорія «AB» найчастіше корелює з мовцями чоловічої статі, тоді як інша найбільш частотна підкатегорія «DE» – з мовцями жіночої статі.

2. Корпусно-жанрова дистрибуція ICG CORRUPTION

У цьому підрозділі вивчаються лінгвальні та екстралінгвальні параметри ідіом ICG CORRUPTION у сучасній англійській мові. Частотні характеристики ідіом цієї ICG у двох досліджуваних варіантах відображено на рисунку 5. Ідіоми розміщено по осі X, а частотні показники з розрахунку на мільйон слововживань – по осі Y.

З погляду міжваріантних відмінностей, за даними рисунка 2, ідіоми ICG CORRUPTION можна умовно розділити на дві підгрупи: переважно британські та переважно американські.

До першої підгрупи належать британські ідіоми, які кількісно переважають американські: *put the bite on, bleed someone dry, take someone to the cleaner's, feather your own nest, on the fiddle, sticky fingers, keep*

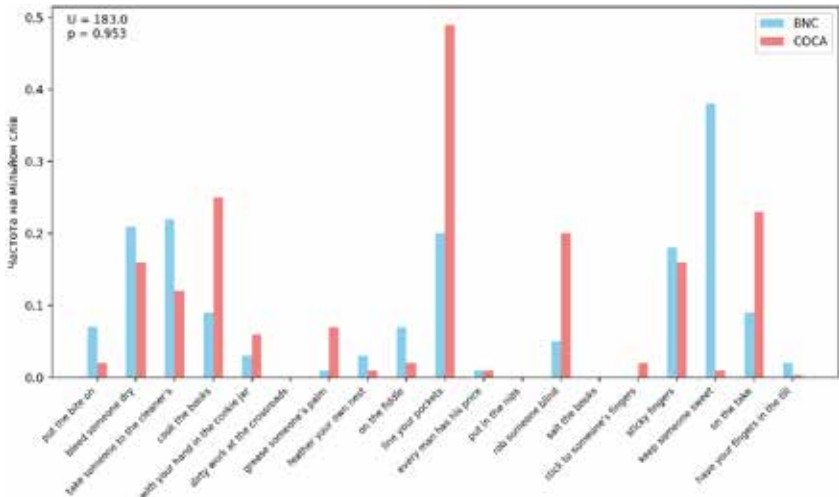

Рис. 2. Частотність ідіом ICF CORRUPTION в корпусах BNC і COCA

someone sweet і *have your fingers in the till*. Переважно американськими, за даними корпусів, можна вважати *cook the books*, *with your hand in the cookie jar*, *grease someone's palm*, *line your pockets*, *rob someone blind*, *stick to someone's fingers* і *on the take*.

Отже, в британській світоглядній моделі CORRUPTION найчастіше пов'язується з примусовою маніпулятивністю (*put the bite on*), експлуатацією або насильством (*bleed someone dry*), чисткою (*take someone to the cleaners*), махінаціями (*on the fiddle*), власним комфортом (*feather your own nest*), дрібними злочинами або фінансовими правопорушеннями (*sticky fingers*) та розтратою або крадіжкою фінансових ресурсів (*have your fingers in the till*). Ці ідіоми представляють прагматичний і прямолінійний підхід до опису фінансових маніпуляцій, вимагання та шахрайства. Корпусно-базовані дослідження виявляють, що метафоричні ідіоми на позначення корупції використовуються нечасто в медіадискурсі Об'єднаного Королівства, переважно в редакційних статтях, із метою представлення корупції як загального явища¹⁰.

В американській мовній моделі CORRUPTION асоціюється з фальсифікацією фінансової звітності (*cook the books*), порушеннями правил (*with your hand in the cookie jar*), підкилимними іграми (*grease someone's palm*), жадібністю (*line your pockets*), крадіжкою (*rob someone*

¹⁰ Bratu R., Kažoka I. Metaphors of corruption in the news media coverage of seven European countries. *European Journal of Communication*. 2018. Vol. 33. Issue 1. P. 57–72.

blind), дрібними злочинами або фінансовими правопорушеннями (*stick to someone's fingers*). Частотність цих ідіом безпосередньо корелює з американськими цінностями капіталізму й особистої вигоди¹¹. У контексті конкретних корупційних справ наголошується на необхідності власне лінгвістичного аналізу на фонологічному, лексичному, фразовому та синтаксичному рівнях у поєднанні з прагматиком дискурсу (опис стратегій, мовленнєвих актів, намірів, схем, дискурсних подій)¹².

Дистрибуція ідіом ICG CORRUPTION (див. табл. 4) з погляду мовних факторів характеризується динамікою, схожою до дистрибуції ідіом попередніх аналізованих ICG. Представлена в таблиці інформація вказує на те, що, як у випадку ICG RECONCILIATION, CRITICISM та CONFLICT, у британському варіанті ідіоми ICG CORRUPTION набагато частіше вживаються в письмовому дискурсі. В усному дискурсі рівень їхньої дистрибуції є низьким.

Таблиця 4

**Дистрибуція ідіом ICG CORRUPTION у сучасній англійській мові:
лінгвальні фактори (британський варіант)**

№	Категорія дискурсу	Підкатегорія	ICG, на 1 млн слів
1	Модус	Письмовий	1,36
		Усний	0,12
2	Тип	Дискурс, обумовлений контекстом	0,12
		Усний сценаризований дискурс	0,14
		Інформативний дискурс	0,77
		Художній дискурс	0,45
3	Жанр (письмовий)	Академічна проза	0,02
		Художня література та поезія	0,45
		Драматургія та кінодискурс	0,14
		Газети	0,44
		Журнали	0,22
		Інтернет-дискурс	0,08
		Офіційні документи	0,01
4	Жанр (усний)	Суспільний / інституційний	—
		Освітній / інформативний	—
		Відпочинковий	0,12
		Діловий	—

¹¹ Williams R. M. American Society: A Sociological Interpretation. New York : Alfred A. Knopf, 1970. 639 p.

¹² Shuy R. W. The Language of Bribery Cases. New York : Oxford University Press, 2013. 285 p.

Це підтверджується числовими даними для категорій «тип дискурсу», для якої домінуючою є підкатегорія «інформативний дискурс» (0,77 випадку вживання на 1 млн слів), та «жанри письмового тексту», в межах якої найбільш продуктивними є підкатегорії «художня література та поезія» (0,45), «газети» (0,45) та «журнали» (0,22). Менш представленими виявилися підкатегорії «драматургія і кінодискурс» (0,14), «інтернет-дискурс» (0,08) і «академічна проза» (0,02). В усному дискурсі кількісні дані представлені лише для підкатегорії «усний неформальний дискурс».

Проводячи паралелі з британським національним варіантом, зазначимо, що ідіоми ICG CORRUPTION в американському варіанті (див. табл. 5) не виявляють суттєвих відмінностей у питанні співвідношення письмового й усного дискурсу, де фактичне функціонування ідіом має приблизно схожі показники. Стосовно підкатегорії «тип дискурсу», то тут провідними виступають підкатегорії «інформативний дискурс» і «дискурс, обумовлений контекстом», що до певної міри відповідає даним, одержаним для ICG RECONCILIATION. Аналіз даних для категорії «жанр дискурсу (письмовий)» в COCA свідчить, що показники частотності ідіом для підкатегорій «художня література та поезія», «журнали» та «новини» є майже ідентичними, що загалом відповідає одержаним даним у BNC, окрім підкатегорії «інтернет-дискурс». В усному сегменті COCA, на відміну від попереднього підрозділу, з погляду кількісного представлення ідіом переважають жанри «телебачення» і «кінофільми».

Таблиця 5

**Дистрибуція ідіом ICG CORRUPTION у сучасній англійській мові:
лінгвальні фактори (американський варіант)**

№	Категорія дискурсу	Підкатегорія	ICG, на 1 млн слів
1	Модус	Письмовий	1,19
		Усний	0,43
2	Тип	Дискурс, обумовлений контекстом	0,43
		Інформативний дискурс	1,01
		Художній дискурс	0,18
		Академічна проза	0,04
3	Жанр (письмовий)	Художня література та поезія	0,18
		Новини	0,14
		Журнали	0,17
		Інтернет-дискурс	0,64
		Телебачення	0,20
4	Жанр (усний)	Кінофільми	0,19
		Телерадіомовлення	0,03

Таблиця 6

**Дистрибуція ідіом ICG CORRUPTION у сучасній англійській мові:
екстралінгвальні фактори**

№	Категорія	Підкатегорія	BNC, на 1 млн слів	COCA, на 1 млн слів
1	Стать автора (письмовий дискурс)	Чол.	0,51	0,29
		Жін.	0,27	0,14
2	Вік автора (письмовий дискурс)	0–14		
		15–24	0,03	0,002
		25–34	0,16	0,06
		35–44	0,15	0,11
		45–59	0,37	0,14
		60+	0,14	0,12
3	Стать мовця (усний дискурс)	Чол.	0,07	0,14
		Жін.	0,05	0,04
4	Вік мовця (усний дискурс)	0–14	–	–
		15–24	0,02	–
		25–34	0,02	0,02
		35–44	–	0,03
		45–59	0,01	0,06
		60+	0,07	0,05
5	Соціальний клас мовця (усний дискурс)	AB	0,04	–
		C1	0,01	–
		C2	–	–
		DE	0,05	–

Насамкінець звернемося до опису позамовних характеристик дистрибуції ідіом ICG CORRUPTION в британському й американському національних варіантах (див. табл. 6). За даними табл. 8, у письмовому дискурсі обох варіантів ідіоми ICG CORRUPTION вживаються майже ідентично, якщо брати до уваги гендерні розбіжності: чоловічий письмовий дискурс вдвічі перевищує жіночий. Вікова категорія 45–59 переважає в британському національному варіанті. В американському національному варіанті провідними є три вікові підкатегорії: 35–44, 45–59 і 60+. Аналізуючи інформацію стосовно дистрибуції ICG CORRUPTION в усному дискурсі, можна дійти висновку, що ідіоми цієї категорії слід розглядати як такі, що головню належать до чоловічого мовлення. Показники дистрибуції ідіом у вікових групах мовців в обох корпусах неоднорідні й відчутно різняться, за винятком мовців старшого віку, що, як і в письмовому дискурсі, використовують зазначену групу

ідіом приблизно однаково. Також зберігається поляризація даних для категорії «соціальний клас мовців» у британському варіанті, де кількісно представлені підкатегорії «AB» і «DE».

3. Корпусно-жанрова дистрибуція ICG POWER

У цьому підрозділі вивчаються лінгвальні та екстралінгвальні параметри ідіом ICG POWER у сучасній англійській мові. Частотні характеристики ідіом цієї ICG у двох досліджуваних варіантах відображено на рисунку 3. Ідіоми розміщено по осі X, а частотні показники з розрахунку на мільйон слововживань – по осі Y. Фактологічні дані стосовно частоти вживання ідіом ICG POWER в абсолютних і відносних величинах можна довідатися з додатка А. Відносна частота вживання кожної ідіоми ICG POWER відображена червоним кольором у корпусі COCA і синім – у корпусі BNC. З погляду частотності особливо відмітними є ідіоматичні вирази *call the shots*, *in the driver's seat*, *in the saddle* і *hold sway*, причому показники частотності є вищими в корпусі COCA.

Ідіоми *at someone's beck and call*, *in someone's pocket* і *rule the roost* зареєстровані в обох корпусах з приблизно однаковою частотою вживання. Це свідчить про те, що вербальні засоби вираження динаміки розподілу влади однаково важливими для британської і американської лінгвоспільнот¹³.

Відмінності в частотності вживання ідіом ICG POWER у корпусах COCA та BNC можуть відображати культурні цінності, пов'язані з поняттями влади, контролю та лідерства. В американській світоглядній моделі вислови типу *get someone over a barrel* і *play cat and mouse with* є типовими репрезентантами авторитарного, силового підходу до влади.

Велика частка аналізованих ідіом базується на метафорах, які прив'язують контроль до певного виду діяльності. Образ контролю або домінування профілюється ідіомами *hold someone by the balls* і *under one's thumb*. З іншого боку, *call the shots* і *hold all the cards* були запозичені зі спортивних і (азартних) настільних ігор і виражають ідею впливу та прийняття рішень у ситуаціях, коли кінцевий результат контролюється однією людиною. Те саме стосується ідіом *in the driver's seat* і *in the catbird seat*, вживання яких у діловому, політичному чи приватному дискурсі передбачає автономію влади і контроль над процесом прийняття рішень.

¹³ Hofstede G. Culture's Consequences: Comparing Values, Behaviors, Institutions, and Organizations Across Nations: 2nd ed. Thousand Oaks, CA : Sage Publications, 2001. 616 p.

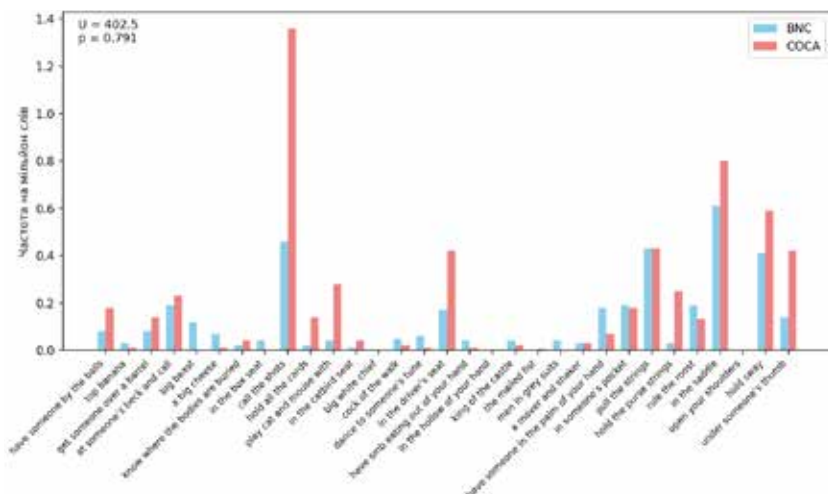

Рис. 3. Частотність ідіом ICG POWER у корпусах BNC і COCA

Ідіоматичні вислови *dance to someone's tune* і *play cat and mouse* увиразнюють маніпулятивні та стратегічні аспекти влади, фокусуючи увагу на психоемоційній перевазі.

Таким чином, ідейно-тематична спрямованість цих ідіом на поняття маніпуляції, контролю та прийняття рішень, а також їхні кількісні показники вказують на переважаючу тенденцію в британській і американській світоглядних моделях щодо опису влади в термінах стратегічних дій і домінування над іншими, які виявляються відкрито (наприклад, *rule the roost*) та приховано (наприклад, *have someone in the palm of your hand*).

Дистрибуція ідіом ICG POWER (див. табл. 7) з погляду лінгвальних факторів функціонування дає змогу зробити такі висновки. Ідіоматичні вислови, пов'язані з мовною об'єктивациєю влади, переважно використовуються в письмовому дискурсі, особливо в інформаційному, літературному та публіцистичному регістрах. Розмовне використання ідіом ICG є мінімальним.

В академічних текстах та офіційних документах ідіоми, пов'язані з владою, використовуються найменше. Загалом найвищий рівень частотності ідіом ICG POWER у британській англійській зареєстровано в газетному дискурсі (1,35 раза на мільйон слововживань). У літературному та поетичному дискурсах частотність ідіом ICG POWER налічує 1,12 раза на мільйон слововживань.

Таблиця 7

**Дистрибуція ідіом ICG POWER у сучасній англійській мові:
лінгвальні фактори (британський варіант)**

№	Категорія дискурсу	Підкатегорія	ICG, на 1 млн слів
1	Модус	Письмовий	3,60
		Усний	0,17
2	Тип	Дискурс, обумовлений контекстом	0,17
		Усний сценаризований дискурс	0,16
		Інформативний дискурс	2,32
		Художній дискурс	1,12
3	Жанр (письмовий)	Академічна проза	0,10
		Художня література та поезія	1,12
		Драматургія та кінодискурс	0,16
		Газети	1,35
		Журнали	0,68
		Інтернет-дискурс	0,24
		Офіційні документи	0,08
4	Жанр (усний)	Суспільний / інституційний	–
		Освітній / інформативний	–
		Відпочинковий	0,17
		Діловий	–

Ідіоми ICG POWER (див. табл. 8) не виявляють суттєвих відмінностей у питанні співвідношення письмового й усного дискурсів у національному американському варіанті англійської мови, де фактична дистрибуція ідіом має приблизно схожі показники. Стосовно підкатегорії «тип дискурсу», то тут провідними виступають підкатегорії «інформативний дискурс» і «дискурс, зумовлений контекстом», що певною мірою відповідає даним, одержаним у попередніх підрозділах.

Трактуючи дані для категорії «жанр дискурсу (письмовий)» у СОСА, бачимо, що показники частотності ідіом для підкатегорій «художня література та поезія», «журнали» та «новини» майже ідентичні. В усному компоненті СОСА з погляду дистрибуції ідіом переважають жанри «телебачення» і «кінофільми».

Насамкінець звернемося до характеристики екстралінгвальних факторів розподілу ідіом ICG POWER в англійській мові (див. табл. 9). За даними табл. 9, у письмовому дискурсі ідіоми ICG POWER уживаються користувачами не однаково. Автори-чоловіки дещо частіше використовують ідіоми, пов'язані з вербалізацією влади, в обох корпусах, причому різниця не є особливо відмітною. Така динаміка є,

Таблиця 8

**Дистрибуція ідіом ICG POWER у сучасній англійській мові:
лінгвальні фактори (американський варіант)**

№	Категорія дискурсу	Підкатегорія	ICG, на 1 млн слів
1	Модус	Письмовий	3,76
		Усний	1,77
2	Тип	Дискурс, обумовлений контекстом	1,77
		Інформативний дискурс	2,51
		Художній дискурс	1,25
3	Жанр (письмовий)	Академічна проза	0,20
		Художня література та поезія	1,25
		Новини	0,65
		Журнали	0,66
		Інтернет-дискурс	1,30
4	Жанр (усний)	Телебачення	0,82
		Кінофільми	0,76
		Телерадіомовлення	0,19

Таблиця 9

**Дистрибуція ідіом ICG POWER у сучасній англійській мові:
екстралінгвальні фактори**

№	Категорія	Підкатегорія	BNC, на 1 млн. слів	COCA, на 1 млн слів
1	2	3	4	5
1	Стать автора (письмовий дискурс)	Чол.	0,59	0,56
		Жін.	0,45	0,46
2	Вік автора (письмовий дискурс)	0–14	–	–
		15–24	0,01	0,01
		25–34	0,15	0,12
		35–44	0,24	0,25
		45–59	0,35	0,36
		60+	0,29	0,28
		Чол.	0,06	0,25
		Жін.	0,11	0,13
3	Стать мовця (усний дискурс)	Чол.	0,06	0,25
		Жін.	0,11	0,13
4	Вік мовця (усний дискурс)	0–14	–	–
		15–24	0,02	–
		25–34	0,04	0,05
		35–44	0,04	0,08
		45–59	0,04	0,14
		60+	0,03	0,11

1	2	3	4	5
5	Соціальний клас мовця (усний дискурс)	AB	0,03	–
		C1	0,05	–
		C2	0,04	–
		DE	0,05	–

найімовірніше, індикатором переваги або авторитету маскулінності в наведених вище типах дискурсу.

Жінки-автори використовують ідіоми ICG POWER дещо рідше, ніж чоловіки, однак показники частотності вживання схожі. Використання ідіом цієї групи жінками в обох корпусах дає змогу дійти висновку, що стать не є вирішальним фактором їхньої частотності. Більш визначальним фактором є контекст їхнього уживання. Група користувачів мови віком від 35 до 44 років має найвищі показники вживання ідіом ICG POWER в обох корпусах. Дані щодо мовців-чоловіків демонструють суттєву різницю між двома корпусами. Показники корпусу COCA переважають аналогічні їм у корпусі BNC. Мовці-жінки використовують ідіоми ICG POWER більш послідовно в обох корпусах.

ВИСНОВКИ

Зафіксовані розбіжності можуть бути зумовлені кількома взаємопов'язаними чинниками. По-перше, це дискурсно-прагматичний чинник. Як засвідчено у працях Дж. Холмс¹⁴ та Д. Таннен¹⁵, чоловіче та жіноче мовлення різняться не лише лексичним наповненням, а й комунікативними стратегіями: чоловіче мовлення тяжіє до конкурентних, статусно-орієнтованих моделей дискурсу, тоді як жіноче – до кооперативних та солідарно-орієнтованих. Це може пояснювати, чому ICG POWER демонструє вищу частотність у чоловічому мовленні, а ICG CRITICISM – у жіночому. По-друге, це соціокультурний чинник, пов'язаний із різними траєкторіями розвитку гендерних дискурсів у британському й американському суспільствах. Американська традиція фемінізму, зокрема її інтеграція в медійний та політичний дискурс, починаючи з «другої хвилі» 1960–1970-х років, могла сприяти більш

¹⁴ Holmes J. Gendered Talk at Work: Constructing Gender Identity Through Workplace Discourse. Malden, MA; Oxford : Blackwell, 2006. 264 p.

¹⁵ Tannen D. You Just Don't Understand: Women and Men in Conversation. New York : William Morrow & Co, 2001. 342 p.

рівномірному розподілу ідіом соціально-політичної сфери між чоловічим і жіночим мовленням у COCA. Натомість британська дискурсивна традиція з її більш виразною стратифікацією за класовою та гендерною ознаками¹⁶ може зберігати виразніші розбіжності. По-третє, це когнітивний чинник – відмінності в концептуалізації соціальних відносин, зокрема POWER та CRITICISM, у «чоловічій» та «жіночій» картинах світу¹⁷. Когнітивна лінгвістика визнає, що образ-схемні структури, на яких ґрунтується ідіоматика, можуть активуватися по-різному залежно від соціального досвіду мовця.

АНОТАЦІЯ

У статті здійснено корпусно-жанровий дистрибутивний аналіз ідіоматики сучасної англійської мови у її британському й американському національних варіантах на матеріалі трьох ідіомо-семантичних груп (ICG) – CRITICISM, CORRUPTION і POWER. Емпіричною базою дослідження слугують Британський національний корпус (BNC) та Корпус сучасної американської англійської мови (COCA), а інструментарієм аналізу – пошукові інтерфейси програмного забезпечення для аналізу масивів даних і корпусів Lancesbox X і вебресурсу www.english-corpora.org. Методологічну основу праці становить триєдина аналітична концепція, що поєднує власне мовний, корпусний і дискурсний виміри та спирається на положення корпусної фразеології Дж. Сінклера та М. Стаббса, багатовимірної моделі реєстрового аналізу Д. Байбера і С. Конрад, а також лінгвокогнітивного й соціокультурного підходів до вивчення дискурсу. Аналітичною одиницею дослідження є ідіоматичний простір, що визначається як сукупність корпусно локалізованих і дискурсно актуалізованих, переважно метафоричних, значень усталених мовних висловів. Кількісна обробка даних здійснена на основі частотних показників на мільйон слововживань із подальшою інтерпретацією за лінгвальними (модус, тип і жанр дискурсу) та екстралінгвальними (стать, вік і соціальний клас мовця / автора) параметрами. Результати дослідження свідчать про наявність як спільних, так і варіативно специфічних рис у функціюванні ідіом аналізованих ICG. Спільною для обох варіантів є переважна реалізація ідіом у письмовому інформативному та художньому дискурсі, домінування чоловічого письмового дискурсу за параметром гендеру й активність вікової

¹⁶ Baker P. Using Corpora to Analyze Gender. London : Bloomsbury, 2014. 240 p.

¹⁷ Lakoff R., Bucholtz M. Language and Woman's Place: Text and Commentaries. Rev. ed. Oxford / New York : Oxford University Press, 2004. 328 p.

групи 35–59 років. Водночас зафіксовано низку міжваріантних відмінностей: ICG CRITICISM і CORRUPTION виявляють виразно вищу дистрибутивну активність у британському варіанті, тоді як ICG POWER – в американському; ідіоми ICG CORRUPTION у BNC тяжіють до газетно-публіцистичного та художнього жанрів, тоді як у COCA – до інтернет-дискурсу. Виявлені розбіжності інтерпретовано як результат взаємодії дискурсно-прагматичних, соціокультурних і когнітивних чинників, що відображають специфіку концептуалізації критики, корупції та влади у британській і американській лінгвоспільнотах. Запропонований підхід може бути екстрапольовано на подальші зіставні дослідження інших ICG англійської мови та споріднених мовних систем.

Література

1. Ковалюк Ю. В. Ідіоматичний простір сучасного британського та американського варіантів англійської мови : дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.04. Львів, 2026. 450 с.
2. Ayto J. Idioms. Encyclopedia of Language and Linguistics, 2nd ed. : Vol. 1 / ed. by K. Brown. Amsterdam ; Philadelphia : Elsevier, 2006. P. 518–521.
3. Baker P. Using Corpora to Analyze Gender. London : Bloomsbury, 2014. 240 p.
4. Biber D. Dimensions of Register Variation: A Cross-Linguistic Comparison. Cambridge ; New York : Cambridge University Press, 1995. 448 p.
5. Biber D., Conrad S. Register, Genre, and Style. Cambridge ; New York : Cambridge University Press, 2009. 344 p.
6. Bratu R., Kažoka I. Metaphors of corruption in the news media coverage of seven European countries. European Journal of Communication. 2018. Vol. 33, Issue 1. P. 57–72.
7. Brezina V., Platt W. #LancsBox X [Computer Software]. Lancaster University, 2025. URL: <http://lancsbox.lancs.ac.uk>.
8. Davies M. The 385+ million word Corpus of Contemporary American English (1990–2008+): Design, architecture, and linguistic insights. International Journal of Corpus Linguistics. 2009. Vol. 14, № 2. P. 159–190. <https://doi.org/10.1075/ijcl.14.2.02dav>.
9. Hofstede G. Culture's Consequences: Comparing Values, Behaviors, Institutions, and Organizations Across Nations. 2nd ed. Thousand Oaks, CA : Sage Publications, 2001. 616 p.

10. Holmes J. Gendered Talk at Work: Constructing Gender Identity Through Workplace Discourse. Malden, MA ; Oxford : Blackwell, 2006. 264 p.
11. Lakoff R., Bucholtz M. Language and Woman's Place: Text and Commentaries. Rev. ed. Oxford ; New York : Oxford University Press, 2004. 328 p.
12. Shuy R. W. The Language of Bribery Cases. New York : Oxford University Press, 2013. 285 p.
13. Sinclair J. Corpus, Concordance, Collocation. Oxford ; New York : Oxford University Press, 1991. 179 p.
14. Stubbs M. Words and Phrases: Corpus Studies of Lexical Semantics. Oxford : Blackwell, 2001. 288 p.
15. Tannen D. You Just Don't Understand: Women and Men in Conversation. New York : William Morrow & Co, 2001. 342 p.
16. van Dijk T. A. Discourse and Context. A Sociocognitive Approach. Cambridge ; New York : Cambridge University Press, 2008. 267 p.
17. Williams R. M. American Society: A Sociological Interpretation. New York : Alfred A. Knopf, 1970. 639 p.

Information about the author:

Kovaliuk Yurii Volodymyrovych,

Doctor of Philological Sciences,

Associate Professor at the Department of Linguistics and Translation

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

2 Kotsubynski Street, Chernivtsi, Ukraine